

ACC. N:R M. 12672: 1-8.

Landskap: Skåne Upptecknare: Nils-Arvid Bringéus
Härad: N. Åsbo Berättare: änkefrun Josefina Kvist
Socken: Oderljunga Berättarens yrke:
Uppteckningsår: Född år 1873 i Oderljunga

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Leksakssvarveri. s. 1-5.

Flätning av halmhattar. s. 5-6.

Tillägg om leksakssvarveriet. s. 7-8.

Skriv endast på denna sida

ACC. N:R M. 12672: /.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Svarveri. Sagesmannens make, svarvareh Edvard Kvist var född 1874 i Oderljunga sn. Han var en av socknens skickligaste svarvare. Han började vid 18-19 års ålder att svarva. Han lärde sig yrket hos Måns Persson i Hagestad. Svarveriet var ~~en~~ en gammal slöjd i Oderljunga. Men förr svarvade de endast stora rockar. Sedan började de svarva miniatyrspijnrockar. De började med detta i Karsholm. Det var så hemligt att de låste dörrarna till svarverierna för att andra ej skulle komma in och få se hur de gjorde dem. Men snart nog blev det många leksakssvarvare. Kvist köpte sin svarv av Måns Persson i Hagestad. Den skulle varit gjord av trä från den gamla klockstapeln i Oderljunga kyrka. Det var visst aske. Det var en tramp-svarv. När Kvist blev 25 år köpte han sin nuvarande tomt och byggde där bostad med svarveri. Jorden ägdes av Julius Nilsson och köptes av honom. Kvist lade huset invid en bäck och där hade visst varit en skvatta en gång. Kvist malde där själv också med ett par stenar. Huset byggdes ca 1905 av Emil Nilsson och Albert Nilsson i Hagestad. Boningshuset var 8 alnar brett, 12 alnar långt 3½ aln höga stolpar med korsvirke och 1 tums bräder invändigt och klädselbräder utvändigt, 3 par fönster, 3 dörrar, loft av 1 tumsbräder, golv 1 tum i halva och 1 1/4 tums hyvlade bräder i halva, 2 innerväggar, allt för 372 kr, varav 250 skulle betalas bär timmer och bräder var på platsen och resten då huset uppförts.

ACC. N:R M. 12672: 2.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

I denna verkstad har Kvist sedan arbetat hela sitt liv. Virket köptes av lantbrukare i trakten. Endast asp. Någon gång köptes virket i Englarp då det blev ont om virke. Det var bäst att hugga det efter jul. Det kunde inte ligga, ty då blev det brunsvart och surt. Vanligen högg Kvist själv träden och någon lantbrukare körde hem det. Så höggs det i kubb och klövs med en klövkniv gjord av en gammal sabel. Sedan torkades virket. Det låg tunt. Vi hade ramar av hönsnät så att värmen kom upp i dem. Ramarna var spikade ovanpå varandra, vid ugnen ute i verkstaden. Men ibland torkade vi i stugan. Virket torkade ca 14 dagar. Om sommaren lades det ut i solskenet.

Om man hade 100 rockar i verk svarvades t.ex. alla benen först och sen alla hjulstöttorna. Delarna lades i påsar. Men det tog ofta lång tid för "Edvard var ingen kvicker svarvare". Sedan borrades för hand med sylar och borrh. Därefter sattes delarna ihop. Med hopsättningen hjälpte jag ofta till. Man satte ihop med varmlim. Sedan lagrades de färdiga skerna i stora kistor.

I början kom "säljekäringer" hit och köpte upp vad Kvist svarvat. De kunde köpa ett dussin spinnrockar, men även gungor och haspor, blåsmöllor, smedjor, cyklar, kaffeserviser. Säljekvinnorna fick kredit. De var vanligen från byn och 50-60 år gamla, både gifta och ogifta. De kunde vara ute månadsvis och sälja. Före jul gick försäljningen ofta bra. De kunde fara land och rike igenom. En i Hagestad, Kristina

ACC. N:R M. 12672:3.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Nilsson var i Stockholm och Göteborg. De hade skjuts till stationen och åkte sedan tåg. De hade stpra koffertar med sig med lite vävnader och lite leksaker. Koffertarna stod sedan kvar på stationerna och då de gick ut och sålde hade de varorna i korgar. Ibland gick det så dåligt så att de kom hem med det mesta. De gick omkring och sålde i stugorna. De tyckte inte om att stå på marknaderna, tyvarorna belv då så lätt smutsiga. För en spinnrock betaltes 19 öre till svarvaren och på de lämnade han 5 %. Sedan steg priset. Innan Kvist dog i fjor var priset 35 öre per st. Men då hade bruket att sälja till käringarna för längesedan upphört. De började i stället ta ut till betor och då sålde svarvarna i stället till affärerna. De skrev hit. Vi sålde till Åhlén och Holm, Bröderna Ivarsson i Osby och Huga Johansson i Markaryd. Vanligen gjordes satsar om 500 st. åt gången och skickades iväg. Svarvaren gick alltid till Perstors station och skickade dem därifrån. Han passade på att sända dem med en bonde som skulle iväg med några grisar eller med bränne. På senare år har Kvist även sålt till Kristianstads hesmlöjd. En svarvare, Johan Palmkvist i Torup förmedlade kontakten. På sista år tillverkade Kvist uteslutande spinnrockar för hesmlöjdens räkning. Själv sålde Kvist aldrig sina saker. Endast under första världskriget var det ståendo ett slag. Då gick sagesmannen ut till bönderna och tog upp säg och svarvaren gick till Skingeröds mölla. Men Edvard Kvist var klen och hade blott lust för

ACC. NR M. 12672:4.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

svarvandet. - En tid var det flera svarvare som svarvade i Kvists verkstad. Det var svarvare från Vasabygget, Rosén från Oderljunga^{*} och Josef Johansson i Heljalt. De kom hit för att här var drivkraft och så slapp de trampa sina egna svarvar. Här var plats för dem alla. Men när det blev elektriskt tog de härifrån. Denna svarven var den enda som drevs med vattenhjul. Till hjulet är även kopplat en stickehyvel. Bönderna kom med knobbar, mest fure och gran men också björk och al och hyvlade upp. Knobbarna var sågade och barkade när de kom hit. Det var mest på våren. Vi fick betalt per 100, men nu har vi inte hyvlat stickor på 15 år. Edvard blev törttt på att hyvla. I Sjöbygget hyvlar nu Sture Bengtsson i stället. Denna hyvlen kom från Amenabygget och är köpt för 15 kr.

Om säljekäringarna berättar sagesmannen ytterligare: Karolina Frick hette en gammal säljekäring åt Måns Persson där Kvist lärde. Hon reste till Tyskland och sålde. Där fick hon mycket bättre betalt. Hon hade varit gift men karlen söp. Hon hade några töser. Hon köpte tyg i utlandet och klädde sina töser så grant. Det var då hon och hennes man skildes åt som hon gav sig ut och handlade med leksaker och vävnader för att tjäna pengar.

En annan säljekäring hette Beata Åkesson, och en manlig "säljekäring" var Hedman från Oderljunga. - De olika säljekäringarna ville ej säga för varandra vart de for ut för att sälja, därför att de ej

* Rosén flyttade 1916 från Hansboen i Oderljunga till Oderljunga och där han ledde svarveni resten av livet. Nu efterhand av Åke Nilsson. Se Skånes Rännesblad 25/8.51

ACC. N:R M. 12672:5

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

önskade få någon konkurrens. De lånade hus i stugorna, men nu finns ingen av dem i livet. En avgjord förbättring var det då vi började sälja till affärerna, ty det blevs större partier.

Flätning av hamlhattar. Detta förekom i trakten. Nils Bengtssons mor Anna i Skingeröd flätade båsahattar och även Lars Petter Olssons i Varshult (Landins bror) samt "Hatta-Nilssons". Man flätade av rågboss eller av havreboss. Om de fick ta grön råg klippte de av rågaxen och lade ut dem till blekning. Då fick de därav särskilt granna hattar. Men många ville ej släppa till säden. - Halmen flätades i långa remsor som sedan syddes ihop till hattar. Hattakäringen gick ute på vägarna och hade en knippa boss under armen och gick och pratade och flätade samtidigt så fasligt bra. Det var ofta trötsamt och enformigt att sitta hemma och därför gick hon till grannarna för att prata. "Nu kommer Hatta-Annan flättande" brukade mor säga då Anna i Skingeröd kom. Hon arbetade alltid. Sedan en hel klop flätor var färdiga skulle de hyddas innan de syddes ihop. De lade en våt trase på och pressade med varmt järn. Det var inga fina hattar, men de brukades av höstefolk. De såldes på marknader och folk gick dit och köpte. De kostade visst 50 öre st, och en hatt brukade vara en sommar. - Ibland färgade de stråna så att hattarna blev spräckliga. De kunde också ha röda och gröna strån, eller en rand om hatten. Band hade de aldrig om hattarna. - Det var mest om vintern de flätade hattar.

ACC. N:R M. 12672:6.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Även andra föremål gjordes av halm såsom "säakorgar". De var avlånga till formen och något svängda, med botten av trä. Man knäppte dem på sig när man sådde. - Landin gjorde sådana. Mjölkorgar och bikupor gjorde de också många. De beställdes men kunde också säljas på marknader.

ACC. N:R M. 12672:7.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Ur en anteckningsbok i Kvists sterbhus kan man få några notiser om tillverkningen för år 1900. De olika siffrorna avser sannolikt de olika partier av de olika tingen som sålts under året.

Blåsmöllor: 116, 79, 66, 54, 29, 5, 108, 83, 58, 50, 25, 130.
Bord: 143, 98, 63, 47, 32, 17, 98, 78, 58, 19, 7.
Bilbokéer: 80, 55, 45, 33, 28, 22, 16, 6.
Gungor: 51, 35, 29, 26, 23, 19, 16, 12.
Gunggubbar: 100, 56, 41, 31, 16, 6.
Gungstolar: 141, 91, 81, 41, 36, 12, 07, 82, 57, 32, 57, 32, 22.
Haspor: 163, 126, 119, 107, 101, 76, 51, 26, 14, 48, 38, 32, 7.
Klämgubbar: 59, 51, 41, 31, 21, 49.
Krocketspel: 10, 39, 4, 2, 10, 7, 5, 2.
Kaffeservis: 50, 35, 30, 25, 20, 15, 5.
Låga rockor: 83, 29, 19, 11, 13, 50, 38.
Rifvor: 91, 26, 80, 60, 35.
Sittstolar: 153, 73, 23, 8, 122, 97, 72, 22, 69, 34.
Syställ: 119, 49, 48, 74, 44, 9, 78, 56, 6.
Stora Staffly: 142, 87, 74, 34, 21, 3, 149, 131, 71, 46, 11.
Små staffly: ~~142, 87, 74, 34, 21, 3, 149, 131, 71, 46, 11~~
117, 22, 90, 50, 31, 13, 166, 148, 88, 58, 23.
Spannar: 80, 88, 68, 38, 13.
Smeder: ~~80~~ 117, 85, 84, 69, 59, 49, 41, 31, 23, 6.
Urställ: 68, 83, 75, 65, 53, 38, 38, 18, 6, 28, 13, 1.

ACC. N:R M. 12672:8.

Vagnar: 128, 89, 88, 73, 56, 39, 35, 25, 10, 4.

Velocipeder: 118, 91, 71, 56, 41, 26, 20, 12, 4, 17, 7.

Bilbokéerna var till kort.

Några av säljekäringarna skymtar också i räkenskaperna: Nils Hedman, Oderljunga, Beata Karlsson, Heljalt, Ros i Perstorp, Anna Påls-son i Skingeröd, Johanna Andersson säljekäring i Hälsingborg, som reste till Danmark. Hällström, som var smålänning. Bland avnämarna finns också Åhlen & Holm.

Om svarvarnas anseende berättar fru Kvist, att det ej var så stort. De skötte ej jordbruksarbete, och bönderna räknade dem som onyttiga varelser. De köpte inte heller leksaker till sina barn av svarvarna, utan köpte leksaker till sina barn på marknader. Able-ningen var att det i dessa trakter var något alltför vanligt med svarvade leksaker. Barnen satte inte heller värde på dem här.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV